

۴۱۴ نامه های خلیل ملکی

باز منتهی به تاریخ ۱۸ اردیبهشت ۱۳۴۶

دوست عزیز^۱
شماره دوم [ماهنامه سوسیالیسم، دوره دوم] نیز، مانند اولی یک نسخه به دست ما رسید، آن هم بوسیله یک شخص بکلی خارج از محیط خود ما! جای تعجب است که حتی آن دو سه نفر دوست نیز [که تازه به ایران برگشته اند] نسخه ای از این نوع برای ما نیاورند.^۲

هرچند که بارها نوشته ام باز تکرار می کنم که تئوری های اجتماعی شاه ایران راجع به تحوّل مترقی است. هرچند کامل نیست. اگر مجریان و طراحان برنامه تحوّل ایمان به آن ندارند، مسئله ای است جداگانه. بخصوص ملی کردن آب همواره یکی از هدفهای ما بوده است.^۳

باری، در این شماره [ماهنامه سوسیالیسم] آنچه راجع به استراتژی و تاکتیک نوشته شده است^۴ و بخصوص آنچه مربوط به تعریف مارکسیسم است، کاملاً مورد تأیید من نیز هست. البته مارکسیسم آن چیزی نیست که مارکس، در زمان حیات خود، یکبار برای همیشه، گفته باشد. مارکسیسم به عنوان مکتب زنده ای در طول تاریخ بر طبق آزمایش ها ساخته شده.

انتقادی که این بار دارم مربوط به این است که از دکتر مصدق بیتی ساخته می شود و اشتباهات سیاسی او را به احزاب نسبت می دهید که، گویا، بمناسبت ضعف ایدئولوژیک احزاب طرفدار جبهه ملی بوده که مصدق موفق نشده است. البته موضوع مفصل است و در این جا نمی توان

[آن را به تفصیل] طرح کرد. بطور خلاصه و در حقیقت، اعلام عقیده و تذکر بعضی از واقعیات:

۱- دکتر مصدق به احزاب عقیده نداشت و حتی خود را مافوق جبهه ملی و احزاب اعلام کرده و موقع انتخابات [دوره هفدهم مجلس شورای ملی] موجب شد که جبهه ملی بکلی تعطیل گردید، و پس از آن، من اصطلاح «نهضت ملی» را جانشین «جبهه ملی» - که دیگر نبود - کردم. در مجلس [هفدهم] نیز دیگر فراکسیون جبهه ملی نبود، بلکه فراکسیون نهضت ملی بود. با وجود تذکرات مستمر و دائمی من، به حزب و حزب بزرگ عقیده نداشت. فقط بعد از [حوادث] ۹ اسفند توانستم او را متقاعد کنم^۵، اما متأسفانه بمناسبات دیگر، کار از کار گذشته بود.

۲- صحیح است که حزب استالینی توده کارشکنی می‌کرد. اما صحیح‌تر، اصطلاحی است که عامه مردم آن را اختراع کردند: «توده نفتی»، یعنی ترکیب سیاست انگلیس و حزب توده کارشکنی می‌کرد، و این ضعف ایدئولوژیک ما نبود که موجب شکست شد، ضعف ایدئولوژیک دکتر مصدق و تمام رهبران نهضت ملی بود که از کارشکنی‌های حزب توده - نفتی سر در نیاوردند و آلت دست انگلیس‌ها گردیدند و ما را که از کارشکنی‌های حزب توده پرده برمی‌داشتیم، اغلب تخطئه کردند.

۳- ۲۸ مرداد اجتناب‌پذیر بود. عدم آگاهی رهبری موجب شکست شد. این موضوعی نیست که ما پس از گذشت زمان گفته باشیم. در آن زمان هم، شرایط و عوامل شکست را برشمردیم و هم عوامل پیروزی را پیشنهاد کردیم. اسناد و مدارک و شواهد زیاد هست که حزب زحمتکشان (نیروی سؤم) عوامل پیروزی را برشمرده و پیشنهاد کرده، هم در روزنامه [نیروی سؤم] و هم بیشتر بطور شفاهی به خود دکتر مصدق اعلام کردیم. اما ضعف ایدئولوژیک او و عدم آشنائی او به سیاست جهانی روز موجب شکست گردید. پیشنهاد من [به اختصار چنین بود]:

- به وجود آوردن گارد نهضت ملی، مستقل از دیگر نیروها.
 - به وجود آوردن کمیته‌های نهضت ملی در وزارت‌خانه‌ها و بنگاه‌ها.
 - پیش گرفتن سیاست واقع‌بینانه نسبت به مسئله نفت.
 - کوشش برای جدا نگاه داشتن آمریکا از انگلستان.
- البته تراست‌های نفت آمریکا پیوسته پشتیبان شرکت نفت [ایران و انگلیس] بود، اما سیاست دولت آمریکا در بدو کار و تا اواخر عین سیاست انگلستان نبود. مصدق کاری کرد که آمریکا را درست با انگلیس هماهنگ ساخت تا نقشه کودتای ۲۸ مرداد به دست سیا و حکومت نامرئی^۱ عملی شد.... و بسیاری نکات دیگر، که امیدوارم حوصله کنم و آنها را روی کاغذ بیاورم.

رضا ملکی میل دارد با مؤسسات داروئی [اروپا] مکاتبه کند. آدرس: تهران خیابان ناصرخسرو سرای روشن بنگاه داروئی ملکی. البته اسم من در روی مطالب [پاکت] باشد نه [نامه] خطاب به شخص او.

یادداشت‌ها:

۱. امیر پیشداد.
۲. به دلیل خطراتی که داشت. یکبار، حتی در مرز بازرگان دو تن از سوسیالیست‌ها به جرم «حمل و نقل اوراق ضالّه» دچار زحمت و دردسر شدند و - برای مدتی - محرومیت از کار و فعالیت شغلی شدند.
۳. این عبارت، عیناً به همین شکل، در وسط صفحه و با حروف درشت نوشته شده. طنز و طعنه آن روشن است. در یکی دو نامه دیگر نیز، در همین کتاب، این «ترغند» به کار رفته.
۴. مراجعه فرمایید به ماهنامه سوسیالیسم، شماره دوم، دوره دوم، صفحه اول، فروردین ۱۳۴۶.
۵. پس از انشقاق در حزب زحمتکشان ملت ایران و جدا شدن دکتر مظفر بقایی از آن به تشویق و با کمک دکتر حسین فاطمی، خلیل ملکی هفته‌ای یکبار، شنبه‌شب‌ها، از

دی‌ماه ۱۳۳۱ تا مرداد ۱۳۳۲، به دیدن دکتر مصدق می‌رفت و دربارهٔ مسایل ایران و جهان گفت‌وگو و تبادل نظر می‌کردند. برای آگاهی بیشتر از علل و عوامل انشقاق در حزب زحمتکشان و حوادث نهم اسفند ۱۳۳۱ مراجعه فرمایید به کتاب *خاطرات سیاسی خلیل ملکی با مقدمهٔ محمدعلی همایون کاتوزیان*.

۶. اشاره‌ای است به کتاب *حکومت نامرئی*، تألیف دیوید وایز و توماس راس (۱۹۶۴). چکیده‌ای از این کتاب در شمارهٔ پنجم مجلهٔ *سوسیالیسم*، آبان‌ماه ۱۳۴۴، صفحهٔ ۶۴-۶۵، به فارسی ترجمه و منتشر شده.

فصلنامهٔ «سوسیالیسم» شمارهٔ پنجم، آبان‌ماه ۱۳۴۴، صفحهٔ ۶۴-۶۵، به فارسی ترجمه و منتشر شده.

نشریه اینترنتی جنبش سوسیالیستی

نشریه سازمان سوسیالیست‌های ایران - سوسیالیست‌های طرفدار راه مصدق

www.ois-iran.com / socialista@ois-iran.com